

Bevarandeplan Natura 2000

(Enligt 17 § förordningen om områdesskydd 1998:1252)

Enberget, Torsby kommun, Värmlands län

Områdeskod och namn:	SE0610175 Enberget
Mittpunktskoordinat:	1324912 - 6753714
Totalareal:	246 ha
Fastställd av Länsstyrelsen:	2006-03-15
Områdestyp:	Området är utpekad enligt Habitatdirektivet samt enligt Fågeldirektivet.
Fastigheter:	Torsby kommun: Båtstad 1:141, 1:165 & 1:7
Ägandeförhållande:	Privat samt Bergvik Skog Väst AB

Beskrivning av området

Natura 2000-området består av ett skogsområde på 246 hektar. Skogen är i huvudsak grandominerad men betydande areal tallskog finns bl.a. på Enbergets topp. Berggrunden utgörs av Värmlandsgranit som på flera ställen är blottlagd. Terrängen präglas av de branta nord- och östsluttningarna på Enberget samt Låghusbergets nordvästsluttning. Enbergets topp ligger på ca 650 m.ö.h medan de lägsta delarna är belägna på ca 400 m.ö.h. På toppen och i östsluttningen av Enberget finns flera små myrar. I nordsluttningen förekommer rörligt markvatten och källflöden samt blockrika, fuktiga partier i nedre delen av sluttningen.

Större delen av området hyser äldre fastmarksskog av naturskogskaraktär. Skogen består huvudsakligen av gammal granskog eller magrare tallskogar. Spår efter brand förekommer spritt i hela området. Vissa delar har stort inslag av lövträd som björk, asp och sälg. Högstubbar och lågor av björk och asp noteras även. Granlågor och torrträd förekommer i varierad frekvens och nedbrytningsgrad. Särskilt i de nordöstra delarna är förekomsten av granlågor stor. Spritt förekommer mosstäckta gamla gran- tall- och asplågor. På topplatån av Enberget finns en höghöjdsgranskog av fjällskogskaraktär.

Enbergets Natura 2000-område hyser höga botaniska värde i form av ett flertal rödlistade mossor, lavar och vedsvampar. Vidare har området höga zoologiska värden genom gammelskogens goda förutsättningar som livsmiljö för fågelfauna och vedlevande insekter.

Ingående naturtyp enligt habitatdirektivet

Habitatkod	Habitatnamn	Areal (ha)	
		Rapporterad	Nytt förslag
9010	Västlig taiga	180	

Ingående arter enligt fågeldirektivet

Artkod	Artnamn
A104	Järpe <i>Bonasa bonasa</i>
A108	Tjäder <i>Tetrao urogallus</i>
A234	Gråspett <i>Picus canus</i>
A236	Spillkråka <i>Dryocopus martius</i>
A241	Tretåig hackspett <i>Picoides tridactylus</i>
A409	Orre <i>Tetrao tetrix</i>

Bevarandesyfte och bevarandemål

Syftet med Natura 2000-området Enberget är att bidra till att upprätthålla så kallad gynnsam bevarandestatus för den ingående naturtypen och de ingående arterna på biogeografisk nivå. För att uppnå gynnsam bevarandestatus krävs att specifika bevarandemål uppfylls. I nedanstående tabell framgår bevarandemål för naturtypen och arterna i Enbergets Natura 2000-område.

Art/naturtyp	Bevarandemål*
Västlig taiga (9010)	<p><i>Areal</i> Naturtypens utbredning bibehålls i minst 180 ha omfattning.</p> <p><i>Strukturer och funktioner</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Andelen död ved ska vara minst 20 % av grundytan. - Lövträdsandelen ska vara minst 10 % av grundytan. - Icke inhemska trädslag ska saknas. - Opåverkad hydrologi och hydrokemi. <p><i>Typiska arter</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Mängden långskägg ska bibehållas eller öka. -
Järpe (A104) Tjäder (A108) Gråspett (A234) Spillkråka (A236) Tretåig hackspett (A241) Orre (A409)	<p><i>Populationsutveckling</i></p> <p><i>Arternas livsmiljö</i></p>

*/Bevarandemålen fastställs efter basinventeringen

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus

För att ingående naturtyp och arter ska uppnå och bibehålla gynnsam bevarandestatus på lång sikt bör nedanstående förutsättningar uppfyllas.

9010 Västlig taiga

- Skoglig kontinuitet (naturlig åldersdifferentiering och artsammansättning hos de olika trädslagen).
 - Naturvärden utvecklas huvudsakligen genom naturlig dynamik, vilket omfattar störningar, t ex stormfällningar, insektsangrepp, översvämningar och brand.
 - Olika typer av substrat:
 - Död ved; grenar, torrakor, lågor mm i olika nedbrytningsstadier samt olika typer av bränd ved
 - Gamla och grova träd med dithörande barkstruktur
 - Lövträd av t ex asp, sälg och rönn
 - Hålträd
- Substraten utgör viktiga livsmiljöer för kryptogamer och insekter. Vissa av substraten är även viktiga som boplatser för fåglar.
- Ostörd hydrologi i myrmarker och sumpskogar.
 - Påtaglig minskning av antalet typiska arter och deras populationer får ej ske. De typiska arterna är indikatorarter vars förekomst indikerar bevarandestatus hos naturtypen.

A234 Gråspett, A236 spillkråka och A241 tretåig hackspett

God tillgång på lövträd, framförallt asp, är ett gemensamt krav för hackspettarna. Död ved är en annan viktig faktor. Mindre påverkad, olikåldrad blandskog med inslag av sumpskogar utgör ett lämpligt habitat för hackspettarna. Äldre alstrandskogar är även lämpligt habitat för den tretåiga hackspetten. Hackspettarnas föda utgörs främst av vedlevande och marklevande insekter och myror. Ljusöppna, solbelysta miljöer är därför viktiga inslag i skogarna då ljus och värme gynnar insektsrikedomen. Skogsbrand har historiskt sett spelat en viktig roll för hackspettarna, på kort sikt genom insektsrikedom på brandfältet och på lång sikt genom bildandet av lövbrännor. Lämpliga häckningsplatser är grova stammar av främst, asp, tall eller bok.

Skogshönsen – A104 järpe, A108 tjäder och A409 orre

Järpen föredrar tät blandskog, ofta i anslutning till surdråg eller bäckar. Andelen lövträd bör ej understiga 10 %. En viktig födoresurs under vintern är alknoppar, alhängen samt björkhängen varför dessa måste finnas i området. I anknytning till födan krävs tillgång på skyddande vegetation till exempel tät ungskog av gran. God tillgång på insekter är mycket viktigt för kycklingarnas överlevnad. Järpen kräver revir på 25-50 ha och förekommer sällan i skogar mindre än 25 ha.

Tjädern kräver större sammanhängande skogsområden som innehåller en variation både då det gäller successionsstadier men även skogstyper. Arten förekommer sällan i områden under 25 km². Vintertid kräver tjädern äldre successionsfaser av talldominerad skog där den födosöker tallbarr och tallskott. På sommaren förekommer fågeln i varierande skogstyper, från gammal bärrik skog till nybildade hyggen. Våtmarksområden är även av stor betydelse för tjädern, främst på våren då honan livnär sig på skott av tuvull men även som födosöksplats

för kycklingarna, vilka livnär sig på insekter under de första veckorna. Förutom att tjädern kräver mycket stora varierande skogsområden är den starkt knuten till speciella spelplatser, till vilka den traditionsbundet besöker.

Orren förekommer på relativt öppna marker som myrar och hedar och i närheten av dessa omgivningar samt på tidiga successioner efter hyggen och skogsbränder. Liksom för de övriga skogshönsen är tillgången på insekter viktiga för kycklingarnas överlevnad. Björkknoppar är viktig diet under vintern. Orren kräver likt järpen och tjädern stora arealer, mellan 25-75 km² är vanligt.

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt?

Det vanligaste förekommande hotet mot *västlig taiga* är produktionsinriktat skogsbruk, i eller i anslutning till objekt. Skogsbruket orsakar ofta brist på strukturer som exempelvis gamla och grova träd och död ved. Något direkt hot förekommer dock inte mot Enbergets Natura 2000-område i dagsläget. Området är sedan år 2003 naturreservat. Reservatet upprättades i syfte att gynna naturtypen *västlig taiga* samt *utpekade arter enligt fågeldirektivet*. Åtgärder som sker i det runtomliggande skogslandskapet kan dock indirekt utgöra hot mot Enbergets naturtyp och dess ingående arter. Flera av områdets fågelarter är beroende av stora arealer med lämplig livsmiljö. Detta kräver ett naturvårdstänkande även utanför Natura-områdets gränser. På lång sikt utgör även sur nederbörd och ökat kvävenedfall hot mot vegetationen i området. Störst bedöms hotet vara mot föroreningskänsliga kryptogamer.

Bevarandeåtgärder med tidplan

Följande bestämmelser bidrar på olika sätt till att naturtypen *västlig taiga* och fågelarterna *järpe*, *tjäder*, *orre*, *spillkråka*, *tretåig hackspett* och *gråspett* uppnår och bibehåller gynnsam bevarandestatus i Natura 2000-området Enberget.

Gällande regelverk 2006

- Tillståndsplikt gäller enligt 7 kap 28 a § Miljöbalken för åtgärder eller verksamheter som på ett betydande sätt kan påverka miljön inom ett Natura 2000-område. *Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman/är nödvändiga för skötsel och förvaltning av området.*
- Gråspett, spillkråka och tretåig hackspett är fredad (3 § i jaktlagen (1987:259)). Orre, järpe och tjäder få jagas på de tider som anges i bilaga 1 till jaktförordningen (1987:905), övriga tider är den fredad. Fredning gäller också arternas ägg och bon.
- Enligt 1 a § Artskyddsförordningen är det förbjudet att avsiktligt störa fåglarna, särskilt under deras parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttningsperioder. Det är även förbjudet att skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplatser.
- I rådets förordning (EG) nr 338/97 regleras import och export samt försäljning av levande och döda exemplar av ovan nämnda arter, samt förvaring av levande exemplar. Import och export samt försäljning får endast ske efter tillstånd från Jordbruksverket.

Enbergets Natura 2000-område är sedan 2003 naturreservat. Reservatet upprättades i syfte att gynna naturtypen *västlig taiga* samt *utpekade arter enligt fågeldirektivet*.

Naturvårdsförvaltningens syfte är att bibehålla områdets naturskogskogsbestånd med rik förekomst av död ved och grova lövträd. Målet med naturvårdsförvaltningen är att ingående naturtyp och arter ska uppnå och bibehålla gynnsam bevarandestatus.

Ytterligare bevarandeåtgärder

Naturvårdsbränning är en viktig skötselmetod som generellt bör övervägas i bestånd med brandhistorik och där arter knutna till brandregimer förekommer. I Enbergets Natura 2000-område är brandljud spritt förekommande, vilket indikerar att skogsmarken historiskt sett har påverkats av skogsbränder.

Länsstyrelsen kommer under 2005-2006 att framarbete en länsomfattande bränningsplan. Målet med en översiktlig bränningsplan är att kunna säkerställa förekomsterna av brandkrävande arter i länets skogslandskap. Syftet med bränningsplanen är att identifiera storområden som det finns starka motiv och rimliga förutsättningar att planera naturvårdsbränningar inom. Genom att arbeta för regionala bränningsprogram kan summaeffekter i form av samordning mellan olika potentiella bränningsobjekt riktas mot att integrera även tekniskt svårare objekt. I ett storskaligt sammanhang kan Enberget och dess omgivning vara viktiga pusselbitar.

Skogsbruk i runtomliggande skogsbestånd

För att tillfredsställa de olika fågelarternas krav på tillräckligt stora arealer lämplig livsmiljö krävs en god tillämpning av naturvårdshänsyn vid skogsbruksåtgärder inom de skogsbestånd som finns i det omgivande landskapet närmast Enberget. Exempel på hänsyn som kan vara aktuellt i detta fall är att eftersträva en begränsning av hyggens storlek, bevara lövträdsinslag i barrskogen under hela beståndets växttid samt lämna kvar grova lövträd, träd av hög ålder, döende och döda träd, hålträd och boträd. Kända spelplatser för tjäder bör skyddas om de ligger i bestånd som hotas av avverkning. Biotopskydd, naturvårdsavtal eller andra avtal bör övervägas.

Bevarandestatus idag

9010 Västlig taiga

Nationellt

Naturtypens naturvärden är kopplade till naturlig gammal skog med lång skogskontinuitet, gamla träd och död ved, samt även till brandfält och yngre naturliga successionsstadier. Flera organismgrupper finns representerade bland de karaktärsarter och rödlistade arter som förekommer i naturtypen; insekter, lavar, svampar och mossor.

Denna mycket heterogena naturtyp finns spridd i hela den boreala delen av landet. De största arealerna finns i Norrlandslänen och där finns även mycket av de största naturvärdena, även om områden med höga naturvärden finns i hela landet. Naturvärden kopplade till granskog är speciellt riktade mot nordboreal region, men finns även i sydboreal. Tallskogar, brandfält och triviallövskogar har olika artsammansättning beroende på var i landet de ligger och kan därför ha höga naturvärden i hela den boreala regionen. Vissa trakter i fr.a. delar av Norrbotten, Västerbotten och Västernorrland, samt i bl.a. Orsa finnmark och nere i sydöstra Kalmar län har en mer påtaglig brandkontinuitet.

Västlig taiga är ett svensk-finskt tillägg och Sverige/Finland har därmed ett särskilt ansvar för naturtypen inom EU. Historiskt sett är förlusten av västlig taiga mycket stor och endast några få procent återstår (ca 3 % av 21 milj. ha) i boreal region. Produktions-skogsbruket är det största hotet mot naturtypen och dess naturvärden. Bristen på död ved, gamla träd och brandfält leder till en utarmning av artstocken och utdöendet av arter ligger inte i fas med den kvarvarande arealen. Mycket tyder på att flera arter endast lever kvar i restpopulationer som kommer att dö ut inom en snar framtid. Det är därför av stor vikt att så mycket som möjligt av naturtypen undantas skogsbruket. Avsaknaden av brand är också ett problem för naturtypens naturliga dynamik och artinnehåll.

Enberget

Den *västliga taigan* på Enberget utgör ett representativt exempel på naturtypen. Skogens struktur pekar på att skogen formas av naturliga processer. Skogen är i huvudsak grandominerad, men betydande areal tallskog finns bland annat på Enbergets topp. Trädens ålder är i huvudsak mellan 150-200 år. Vissa delar av skogen har stort inslag av lövträd som björk, asp och sälg. Förekomst av död ved i olika former både vad det gäller trädslag och nedbrytningsgrad är generellt sett god. I de nordöstra delarna är förekomsten av granlågor särskilt stor. Mossbelupna gran-, tall- och asplågor förekommer spritt. Flera fuktstråk med källflöden samt mindre sumpskogar påträffas. Ett stort antal signalarter och rödlistade arter påträffas i området. Exempel på några rödlistade arter är aspfjädermossa, vedtrappmossa, norsk näverlav och långskägg. Antalet naturtypiska arter är stort.

Naturtypiska arter som har påträffats:

Kärlväxter: knärot, spindelblomster och ögonpyrola

Mossor: mörk husmossa och bollvitmossa

Svampar: gräddporing, stjärntagging, doftskinn, rynkskinn, stor aspticka, gränsticka, gammelgranskål, granticka, ullticka, vedticka, kötticka och rävticka

Lavar: kattfotslav, violettgrå tagellav, brunpudrad nållav, grymig gelélav, aspgelélav, läderlappslav, knottrig blåslav, lunglav, stuplav, bårdlav, luddlav

Fåglar: järpe, spillkråka och tjäder

Bevarandestatusen torde vara gynnsam.

Nationell bevarandestatus för ingående arter i fågeldirektivet

A104 Järpe

Järpen häckar i hela landet med undantag från den fjällnära skogen samt Öland och Gotland. Arten har minskat betydligt under de senaste 30 åren på grund av det moderna skogsbruket. Idag uppskattats den svenska populationen till drygt 100 000 par, vilket beräknas utgöra cirka 17 % av den europeiska populationen utanför Ryssland. Trots en påtaglig minskning av det svenska beståndet anses arten inte vara hotad i landet.

A108 Tjäder

Den svenska tjäderpopulationen har uppskattats till 84 000 - 110 000 par (1990-talets mitt), vilket utgör ca 10 % av det europeiska beståndet (inkl. europeiska Ryssland). Starka minskningar har under de senaste 30 åren registrerats i Götaland och Svealand och även lokalt i Norrland. Orsaken till minskningen av tjäder beror främst på det storskaliga skogsbruket där

landskapet kraftigt fragmenteras och stora monokulturer av gran och tall ersätter den tidigare, mer varierade skogen. Totalt sett finns dock inget hot mot artens fortlevnad i Sverige.

A234 Gråspett

Gråspetten förekommer spritt över hela norra Sverige. Antalet häckande par bedöms vara 700-1000 par, vilket motsvarar ca 1 % av det europeiska beståndet. Sedan mitten av 1970-talet har antalet observationer av arten ökat i landet. Observationer under de senare åren tyder även på att gråspetten ökar i södra delen av sitt utbredningsområde; C, U och T län.

Bird Life International listar gråspetten som *declining* i Europa och påpekar att det är viktigt att Europa tar ett ansvar i artens bevarande. Arten är placerad i SPEC kategori 3 vilket innebär att artens utbredning inte är koncentrerad till Europa men att arten där har en otillfredsställande bevarandestatus.

A236 Spillkråka

Spillkråkan har under 1900-talet spridit sig söderut i Sverige, troligtvis på grund av att skogsarealen i landets södra del har ökat kontinuerligt. Spillkråkan häckar i samtliga svenska län, dock fåtaligt i Norrlands inland. Det svenska beståndet uppskattas till i storleksordningen 20 000 - 35 000 par. Detta motsvarar ungefär 10 % av det samlade europeiska beståndet på 200 000 - 265 000 par. Beståndet i södra Sverige förefaller vara tämligen stabilt. BirdLife International listar spillkråkan som *secure* i Europa, men menar att det är angeläget att Europa tar ett ansvar i artens bevarande.

A241 Tretåig hackspett

Tretåig hackspett häckar regelbundet i mellersta och norra Sverige, men är numera ovanlig söder om den biologiska norrlandsgränsen. Tillfälliga häckningar har konstaterats på Sydsvenska höglandet ner till Hallandsåsen i Skåne. Det svenska beståndet beräknades vid mitten av 1990-talet till mellan 5 500 och 7 500 par, vilket utgör cirka 10 % av det samlade europeiska beståndet på knappt 60 000 par. Det svenska beståndet har minskat kraftigt under hela 1900-talet och i ökande takt efter 1950. Minskningen i de kustnära, av skogsbruk hårdast påverkade delarna av Norrland uppgår förmodligen till minst 80 %. Som en följd av detta har tyngdpunkten i artens förekomst gradvis förskjutits allt längre in mot de klimatiskt mer utsatta och totalt sett mindre produktiva fjällnära skogsområdena.

Tretåig hackspett är rödlistad i kategorin *sårbar* (VU) i Sverige. BirdLife International listar tretåig hackspett som *declining* i Europa och påpekat att det är angeläget att Europa tar ett ansvar i artens bevarande. Arten är placerad i SPEC kategori 3, vilket innebär att dess utbredning inte är koncentrerad till Europa och att arten inom regionen har en otillfredsställande bevarandestatus.

A409 Orre

Den svenska orrepopulationen har uppskattats till minst 170 000 par (1990-talets mitt). Den svenska andelen av den europeiska populationen (inkl. europeiska Ryssland) är minst 20 %. Många uppgifter från Götaland och Svealand tyder på starkt minskande stammar under 1990-talet. BirdLife International betecknar orren som *sårbar* i Europa. Arten är placerad i SPEC

kategori 3, vilket innebär att den globala populationen inte är koncentrerad till Europa men att arten har en otillfredsställande bevarandestatus i området.

Bevarandestatus för fågeldirektivets arter på Enberget:

Fågelarterna påträffas regelbundet (sparsamt-allmänt) i Enbergets Natura 2000-område och dess omgivning. Natura 2000-området bör betraktas som en värdekärna (högkvalitativ livsmiljö) för respektive art. Uppgifter om arternas populationsstorlek och trender saknas. Bevarandestatusen är oklar men troligtvis gynnsam.

Uppföljning

För att kunna bedöma ingående naturtyps och arters bevarandestatus krävs uppföljning av uppsatta bevarandemål. Vid uppföljning utvärderas även befintliga bevarandeåtgärder för att se om de fyller sitt syfte. Om en befintlig bevarandeåtgärd inte har avsedd effekt kommer åtgärden att justeras.

Ett nationellt projekt pågår där metoder och arbetssätt anpassade för övervakning av Natura 2000 arbetas fram, varefter bevarandeplanen kommer att uppdateras.

Bilaga

1. Karta över Natura 2000-området.

Referenser

Länsstyrelsen Värmland, Miljöenheten. *Beslutsunderlag och skötselplan till naturreservatet Enberget*. Beslut 2003-04-14. Karlstad.

Löfroth, M m.fl. 1997. *Svenska naturtyper i det europeiska nätverket Natura 2000*.

Naturvårdsverket. *Natura 2000- Art och naturtypsvisa vägledningar*.

(<http://www.naturvardsverket.se>)

Naturvårdsverket. *Parametrar och metoder för uppföljning i Natura 2000*.

Version 4: 2004-05-07.

Nitare, J. 2000. *Signalarter – indikatorer på skyddsvärd skog, flora över kryptogamer*. 2:a upplagan. Skogsstyrelsens förlag, Jönköping.